

František Drtikol – spiritualita legendy dejín „československej mystiky“

MARTIN DOJČÁR

Jan Lída: Učení Fráni Drtikola - Od čakramů k nemyšlení. Praha: Svět 2014, 110 s.

Vydavateľstvo Svět uvádza novú edičnú radu *Učení Fráni Drtikola* monografiou Jana Lípu s príznačným názvom – *Učení Fráni Drtikola – Od čakramů k nemyšlení*. Samotný titul edície je veľavravný, keď naznačuje cieľ, ktorý si kladie: priblížiť spiritualitu legendy dejín „československej mystiky“. Svojím vydavateľským počínom takto pražský vydavateľ rozširuje portfólio publikácií venovaných reflexii umeleckého a duchovného odkazu Františka Drtikola.

Dôraz na žitú spiritualitu charakterizuje novú edíciu viac ako čokoľvek iné. Na rozdiel od predchádzajúcich štúdií „o myslení a nemyšlení Fráni Drtikola“, Jan Lída ponúka syntetický prehľad Drtikolovho učenia. V piatich kapitolách pred čitateľom odkrýva „mapu“ Drtikolovej spirituality nie ako súbor metód a techník, ale najmä ako spôsob života – životnú odpoveď na otázku zmyslu. Existenciálna intencia autora sa zrkadlí v praxeologickom zameraní jeho práce, ktorá chce byť, a primárne aj je, prehľadom žitej spirituality Františka Drtikola.

Na druhej strane Lípova monografia nadväzuje na staršie práce s obdobnou tematikou. Popri knihe Evžena Šteklá *Síla moudrosti* (1992) a dvoch zväzkoch František Drtikol: *Duchovní cesta* (2005, 2009) je to kniha Karla Funka *Mystik a učitel František Drtikol* (1993), ako aj samizdaty Františka Heina *Fráňa Drtikol – Osobnost a dílo* a Evžena Šteklá *Vzpomínky na Velikého Arahata* (prvá verzia 1977).

Popri vlastnom skúsenostnom porozumení autor čerpá z odkazu tradície Drtikolovej „školy“, ktorá si uchovala svoju kontinuitu počas obdobia „reálneho socializmu“ predovšetkým zásluhou Evžena Šteklá. Ako jedinému z priamych žiakov Františka Drtikola sa Šteklovi podarilo preniesť Drtikolov duchovný testament cez turbulentné obdobie totality do súčasnosti. Charizmatická osobnosť klasika fotografie predvojnovaj a medzivojnovaj éry a legendy dejín „československej mystiky“ sa v ponovembrovom období napokon dočkala zaslúženej pozornosti odbornej verejnosti.

František Drtikol (1883 – 1961) vstúpil do dejín nielen ako fotograf svetového formátu, ale tiež ako mystik nadčasového významu. Po dlhé desaťročia bol neprehliadateľnou súčasťou duchovnej scény v Česku a na Slovensku (1910 – 1961). „Patriarcha českého buddhizmu“ alebo tiež „veľký arahat“, ako ho niekedy nazývajú, stál pri počiatkoch buddhizmu v Československu (20. roky 20. storočia). Jeho preklady buddhistických textov z nemčiny, ale predovšetkým jeho učiteľské pôsobenie významným spôsobom ovplyvnili celú plejádu osobností predvojnovaj (1. svetová vojna), medzivojnovaj a povojnovaj generácie (2. svetová vojna) – spomeňme len Květoslava Minaříka, Bedřicha Hejhala, Járu Kočího alebo Mílu a Eduarda Tomášových. Z Drtikolovho porozumenia buddhizmu čerpal, medzi iným, filozof, undergroundový básnik a prozaik Zbyněk Fišer, alias Egon Bondy.

Až do svojej smrti v roku 1961 bol Drtikol významnou duchovnou autoritou, vyhľadávanou nielen pre svoj mimoriadny rozhľad, ale aj pre svoju unikátnu spirituálnu „skúsenosť“, ľudskosť a autenticitu oslobodenú od štylizovanej pózy „majstra“ a balastu „mysticizujúceho“ pátosu. Drtikolov spôsob riešenia otázky zmyslu života „metódou introspekcie“ (Evžen Štekl) zanechal v dejinách spirituality v Česku a na Slovensku hlbokú „stopu“.

Hoci Drtikolov duchovný odkaz sotva zasiahol religiozitu v širokom spektre jej prejavov, nepochybne prenikol do samotného „srdca“ religiozity, ktorým je spiritualita ako „skúsenostné jadro náboženstva“ (Pavel Řičan). Ono „jadro religiozity“ sa zároveň kde-tu ukazuje tiež ako „jadro osobnej identity“ (Pavel Řičan). Z antropologického hľadiska sa preto spiritualita môže javiť ako zložka osobnosti, ktorá sa vytvára vnímaním Posvätna, rozvíja sa vo vzťahu k Posvätnu a rôznym spôsobom tento vzťah

prejavuje (Zdeněk Vojtíšek). V kontakte s Posvätnom (sacrum, numinosum) vzniká posvätné, „stopa“ Posvätna spätne odkazuje na Posvätno ako zdroj posvätného. Práve „stopa“, ktorú po sebe zanechal František Drtikol, poukazuje v najvšeobecnejšom zmysle na posvätnú realitu, transcendujúcu a určujúcu ľudskú existenciu.

Nejde teda prednostne o spiritualitu „skrotenú v cirkvách a náboženských spoločnostiach“ (Ivan Štampach), aspoň nie v prípade Drtikola, ide skôr o spiritualitu menej formálne a inštitucionálne integrovanú, bytostne ukotvenú v centre všetkého diania a prežívania.

Pre Drtikolovu spiritualitu platí, medzi iným, to, čo pre osobnú spiritualitu v súčasnosti vo všeobecnosti: je sýtená z viacerých zdrojov. Zdroje spirituality nie sú nutne viazané na jednu tradíciu, naopak, ukazuje sa, že sú možné viaceré pramene inšpirácie. Každá zo siedmich rovín osobnej spirituality, ako ich opisuje model spirituality Zdeňka Vojtíška, môže byť sýtená z iného primárneho prameňa, či už ide o jej doktrínálnu, rituálnu, hodnotovú, skúsenostnú, naratívnu, sociálnu alebo kultúrnu dimenziu. Drtikol potvrdzuje, že „spiritualita jedného človeka sa môže napájať na rôznych rovinách z rôznych zdrojov“ (Zdeněk Vojtíšek).

Spiritualita Františka Drtikola bola spočiatku napájaná zo zdrojov kresťanskej mystiky a teozofie. Členom Teozofickej spoločnosti bol Drtikol zrejme do roku 1910. Neskôr, v druhej polovici 20. rokov 20. storočia prevládli buddhistické pramene inšpirácie, prevažne buddhistický charakter nadobudlo aj jeho verejné duchovné pôsobenie. Hoci svoje porozumenie skutočnosti a pojmový aparát Drtikol čerpal najmä z buddhizmu, neboli mu cudzie ani kresťanské motívy, zvlášť pokiaľ ide o jeho výtvarnú tvorbu. Tematika ústredných mystérií kresťanskej spirituality – paschálne mystérium a betlehenské mystérium – figuruje v korpuse Drtikolových spisov a v kolekcii zhruba 5000 Drtikolových obrazov.

Nezávislej osobnosti Drtikolovho formátu bol vlastný integrálny prístup k prameňom vlastnej spirituality. V zvnútornenej syntéze Drtikol spája prvky dvoch veľkých doktrínálnych tradícií buddhizmu – theravády a mahajány, vadžrajánovú vetvu mahajány nevnímajúc. V mozaike jeho spirituality a nauky sa harmonicky snúbia Nágardžunova cesta múdrosti s Asangovou cestou súcitenia a Majtrípová netantrická joga Veľkého symbolu (Mahámudra, Čhag-čhen) s tantrickou jogou šiestich dharm Náropu (Náro-čhōdug).

Centrálnou ontologickou kategóriou učenia Františka Drtikola, rovnako ako Nágardžunovej nauky „strednej cesty“ (madhjána-márga, skrátenej tvar madhjámika), je „prázdnota“ (šúnjatá). Všetky veci sú prázdne v dvojakom zmysle – ontologicky, nakoľko sú bez nezávislej existencie či substancie, a axiologicky, nakoľko sú bez určenia (Egon Bondy). Nesubstanciálne poňatie reality spájajú obe doktríny s učením o podmienenom či závislom vznikaní (pratítjasamutpáda), ktoré vysvetľuje fenomenálne dianie na základe jeho podmienok. Nirvána, ako výsledok poznania ontologickej „prázdnoty“ javového súcna, je v konečnom dôsledku neoddeliteľná od fenomenálneho diania (samsára): „forma je prázdnota a prázdnota je forma“ (František Drtikol). Práve takúto „realizáciu“ v zmysle Nágardžunovej „strednej cesty“ ako jednoty nirvány a samsáry mal Drtikol „dosiahnuť“ niekedy v roku 1928 alebo 1929.

Stojac mimo pestrofarebného spektra tradičnej i netradičnej religiozity svojej doby Drtikol si prešliapal vlastnú cestu bytostnej transformácie ako syntézu viacerých zdrojov, spomedzi ktorých najväčšiu rolu zohral buddhizmus. Túto cestu učil azda už v priestoroch svojho fotografického ateliéru vo Vodičkovej ulici v Prahe (1910 – 1935), neskôr v ústraní prenajatej vily na Spořilově, kde žil až do svojej smrti.

Vitalita Drtikolovho duchovného odkazu sa zračí v novom záujme o jeho spiritualitu. Z iniciatívy vydavateľstva Svět, s prispením Jiřího Holby, Stanislava Doležala, Radany Lencovej a Zuzany Ondomišovej, ale najmä Jana Lípu sa súčasnému čitateľovi dostáva do rúk kniha, v ktorej jej autor opisuje na základe vlastných skúseností „celé Učenie Fráni Drtikola od počiatkových krôčikov po posledný výdych“ (Jan Lípa).

doc. PaedDr. Martin Dojčár, PhD.
Katedra pedagogických štúdií
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Priemyselná 4
918 43 Trnava
dojcar@gmail.com